

ELISABET BLOMBERG OCH PELLE ECKERMAN

Om att skapa en tulipanaros

Minns ni uttrycket? En tulipanaros är något enastående kombinerat med något unikt – en omöjligt utsökt grej helt enkelt. Men som tyvärr inte går att få ihop. En tulipanaros finns egentligen bara i fantasin. Den är en bild för allt det vackra vi vill skänka våra vänner. Den är det bästa ur två världar.

Nu vill vi påstå att en tulipanaros faktiskt har slagit ut. På Tekniska museet. I Wallenberghallen, mitt emellan kardanaxlar och vingspetsar i den stora Maskinhallen och experimenten och naturkrafterna på Teknorama.

Vi kanske har fått en släng av kraftig hybris. Men vi säger det ändå: Utställningen *fritt fr@m* är en omöjlighet. Den borde inte finnas. Kombinationen av de samverkande delarna är inte möjlig.

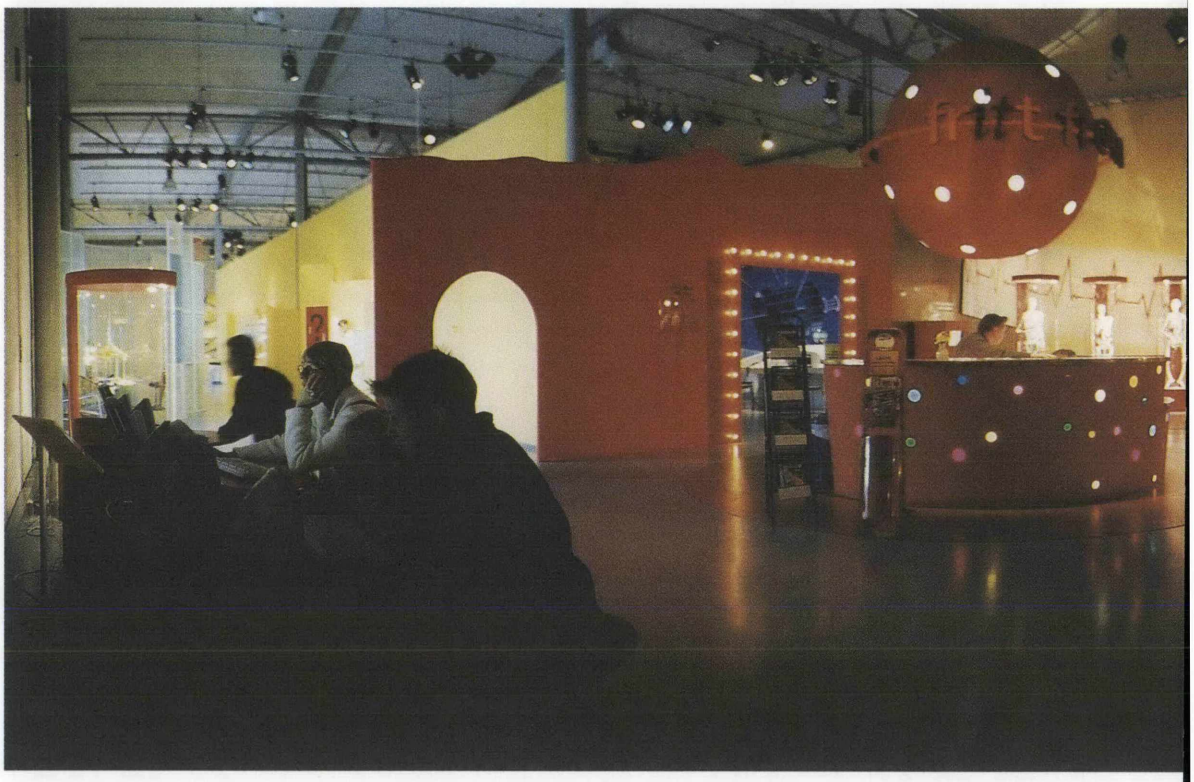
Ändå står den där. Och utställningen lever, av näring och omtanke, i högsta välmåga.

Vår Förunderliga Glasträdgård, ett tankestreck i utställningen och en sinnlig upplevelse i vårt tekniktyngda samhälle, konstruerad av Dag Midböe i Arvika, byggd av Långholmens Snickeri och uppfylld av Rosendals Trädgård.
FOTO NISSE CRONESTRAND, TM

Hur det började

För att inte gå händelserna i förväg: I juni 1998, efter stor beslutsångest, bestämde sig Tekniska museet för att producera utställningen *Visionärt leverne*. Invigningen skulle ske i maj 2000. Som en vink in i framtiden.

Initiativet kom från Hjälpmedelsinstitutet, som såg en fantastisk chans att på Tekniska museet nå en bred publik med ett ämne som låg varmt om hjärtat: Människans enorma förmåga att övervinna svårigheter med hjälp av ny teknik.

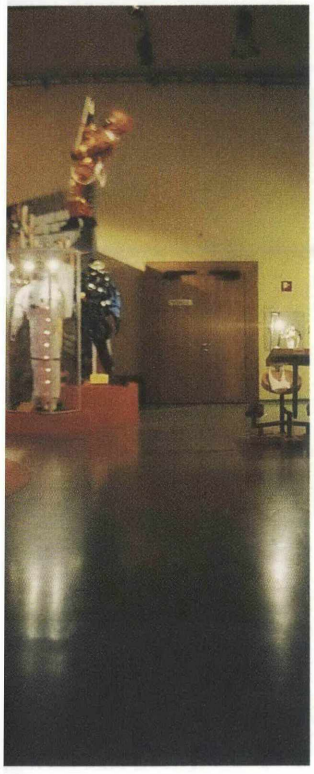

Vår tulipanaros blev förunderligt vacker och färgskimrande och inte minst överraskande och för många precis så viktig som de hoppats. Här är entrén med Mötet, Nätvärk, Möjligheternas Laboratorium, Minnenas Magasin och Talbibblan. FOTO NISSE CRONESTRAND, TM

Bland det första vi, som sedan arbetat med utställningens genomförande, gjorde var att byta namn på utställningen. Från det intellektuella, lite svårbegripliga, *Visionärt leverne* till *fritt fr@m.* Vi ville därmed skapa synergi med den informationskampanj om IT för funktionshindrade som utställningen är en del i. Vi la till underrubriken *IT och spetsteknik som hjälpmedel i vår vardag* eftersom vi ville skapa en utställning om framtidsteknik där kopplingen till handikapp vare sig var övertydlig eller självklar.

Redan här ryms två av de storheter vi har haft att handskas med. Innehållsmässigt består stommen i utställningen av handikapphjälpmedel med IT-inriktning, men budskapet är att dessa hjälpmedel i en snar framtid kommer att användas av alla. Vi ville skapa en hjälpmedelsutställning som inte var en handikapputställning.

Gamla goda exempel på att vi faktiskt talar sanning när vi säger att handikappteknik ofta är framtidsteknik finns i den del av utställningen som vi kallar Minnenas Magasin. Här har vi samlat den allra intressantaste tekniken som ursprungligen föddes som handikapphjälpmedel. Exemplen är många; en tidig telefon, den första skrivmaskinen, kulspetspennan, en

fjärrkontroll med sladd, datormusen som Håkan Lans uppfann, en kassettbandspelare, kaffebryggare, CD-skiva och en mikrougn. Alla dessa, hos var och en av oss idag så självklara apparater, är antingen framtagna som handikapphjälpmedel eller så har funktionshindrade varit bland de första att ta tekniken i bruk.

Två andra storheter, som vi hade att förhålla oss till, var innehåll kontra form. Innehållet är mycket känsligt. Så känsligt att man till och från ger det nytt namn och ny beteckning. Det är dessutom så allvarligt och seriöst att man knappt nänns använda dess riktiga namn. Handikapphjälpmedel är inte att leka med. Det är något man förhåller sig till som vuxen.

Vilken form skulle vi då låta utställningen få? En samhällsgrå, riktig och präktig form? Vi är övertygade om att vi inte skulle nå någon med ett sådant tilltal. Utställningen skulle gå obesökt in i förgängelsen och vara meningslös. En handikapputställning med lagom form, lagom allvarlig och med lagom ljusa färger? Med ett lagom tydligt budskap: Det här är viktigt!

Bygga utställning

Vårt mål är att nå en bred allmänhet. Vi vill beröra och ge människor egna upplevelser. Vi vill att handikappade såväl som ickehandikappade ska få se sina fördomar i ett nytt och annorlunda ljus.

Därför valde vi att arbeta med Mats Nilsson, en smått galen konstnär och scenograf som formgivit utsidorna på flera av Gröna Lunds succéupplevelser: Fritt fall, Lustiga huset och Kärlekstunneln.

– Säg till dem att det bara är på skoj, uppmanade Mats när kritikens vågor gick höga. När oroliga uppdragsgivare längtade efter ett mer korrekt och mindre drastiskt uttryckssätt.

Med Mats kunde vi ta ut svängarna. Passera det självklara och rusa in i det omöjliga, lekfulla, häftiga. Med honom vid sjökortet kunde vi med IT och spetstekniken till hjälp hamna på det postmoderna gungflyt, där många av dagens trender och uttryckssätt finns samlade.

Vad skulle vi göra åt det seriösa innehållet? Hur skapar man en spännande, interaktiv och engagerande utställning för alla? Av något som de flesta uppfattar som både ointressant och tungt! Hur ger man ungar och gamlingar, vanliga människor och statsministrar, flickor och pojkar, IT-gurus och teknikfrälsta, liksom naturmänniskor och gammalmodingar en stor upplevelse? Ja, till och med en stor Aha!-upplevelse?

På eget bevåg valde och vrakade vi bland det som "marknaden" erbjöd. Bara det bästa, det verkligen intressanta, det senaste, var gott nog. Till det förde vi en del som ännu inte kommit ut på marknaden. Teknik som bara fanns på forskarnas och konstruktörernas ritbord. För att därmed garante-

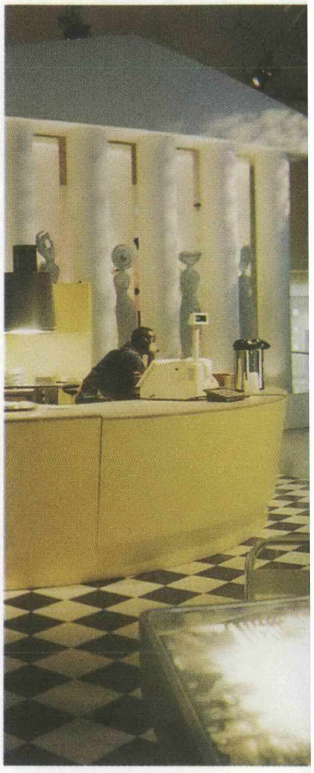
ra ett verkligt intressant innehåll. De flesta moderna hjälpmedel vi visar i utställningen har denna karaktär. Vi valde bland annat de senaste sätten att styra en dator, det smarta hemmet, den nya telefonin, nya sätt att spela datorspel och dessutom de nya material som ger oss människor reservdelar som gränsar till science fiction. Alla dessa ting är hjälpmedel som på sikt kommer att vara till nytta för alla.

För att genomföra våra intentioner krävdes pengar, massor av pengar. Pengarna kom i första hand från Allmänna arvsfonden som inom ramen för informationskampanjen Fritt fram satsade den grundfinansiering som behövdes för att dra igång ett så här stort projekt. Museet satsade egna resurser och när så KK-stiftelsen ställde sig bakom utställningen fanns det kapital som säkerställde ett minimum för genomförandet.

Men det räckte inte med det. Det krävdes också samarbete, massor av samarbete. Vi har arbetat med ett otal företag som antingen är verksamma inom hjälpmedelsområdet eller är IT- och spetsteknikföretag som tycker att det är intressant att visa upp sig i ett sådant här sammanhang. Sammanlagt blev det cirka 75 företag. Från de absolut största till de garanterat minsta. Och samarbetet har flutit oerhört bra. Det har också visat sig att de flesta är intresserade av en eventuell turné runt i Sverige. Något som vi har för avsikt att försöka genomföra.

Det finns många risker med en sådan här tulipanaros. Utställningen får inte bli en fullständig teknikshow även om innehållet består av datorer och IT-lösningar. Därför förde vi in det sinnliga, både som innehåll och till form. Människan lever som bekant inte allena av modem och uppkopplingar, utan även av chokladbiskvier och närhet. Vi lät bygga Sinnenas Tempel som är en vacker, lekfull och interaktiv del av utställningen och Frökapseln med avslappning och närhet. På gården byggdes den Förunderliga Glasträdgården som är ett växthus av utsökt form. Ja faktiskt, dess form är densamma som den amerikanska forskaren Buckminster Fullers syntetiska kolatom.

Det finns dessutom många sätt att närma sig en tulipanaros. Man kan titta försiktigt och vara rädd för att peta. Men man kan också rusa rakt på och peta tills den stackars blomman faller sönder. Likadant är det med de interaktiva delarna i en utställning. Vissa, ofta vuxna, står blyga och försiktiga bredvid och ser på. Andra, många gånger barn, slänger sig fram och provar tills de hittat rätta knappen. För oss var det tydligt att vi behövde värdar som verkligen kunde hjälpa publiken att ta del av teknikens möjligheter. Hjälpa dem som inte visste hur man skulle börja. Lugna dem som hotar att försöka tills datorn ger upp och hela apparaten fastnar i en kortslutning.

I Café Elektra ges tillfälle till rast och ro med kaffe och bullar och en storslagen utsikt mot Sinnenas Sköna Tempel och till höger vårt smarta hem Futu-Rum och Frökapseln, vårt ro-rum för busungar.
FOTO NISSE CRONESTRAND, TM

Värdarna

Alla som någonsin suttit vid en dator vet att IT har sina klara begränsningar. Programmen hänger sig, inställningarna kan ändras, processorn får kortslutning. Ja, antalet fel som kan uppstå mellan en vanlig persondator, olika sorters programvara, uppkopplingar till Internet och lokala nät samt all den kringutrustning som måste till för att skapa en rolig utställning eller en fungerande arbetsplats är förmodligen oändliga. Värdarnas uppgift är därför också att hålla maskinparken i trim så att de tekniker som är knutna till utställningen kan ägna sig åt de mer komplexa felen som med nödvändighet uppstår i en så här datorintensiv och publik miljö.

Värdarna ska alltså klara enklare reparationer, ge besökarna all den hjälp de behöver samtidigt som de ger kunskap om vikten och behovet av olika hjälpmedel ute i samhället. Så här mitt i utställningsperioden kan vi konstatera att utan våra värdar skulle utställningens alla goda intentioner falla platt till marken.

Tidigt förstod vi att våra krav på värdarna sträckte sig ännu längre än så. Utställningen behövde värdar med egen erfarenhet av att leva med funk-

Vad allt kan man inte åstadkomma med lite papper, klister och vattenfärg.
Överst en ansats till ett tempel och därunder något som liknar familjen Flintas enkla hem.
FOTO NISSE CRONESTRAND, TM

tionshinder för att ge trovärdighet åt det budskap som är kärnan i *fritt fr@m*. Men samtidigt ville vi naturligtvis inte göra värdarna till utställningsföremål. Vi anställde därför ett gäng ungdomar, såväl med som utan funktionshinder. Några har synliga funktionshinder, andra har dolda. För publiken är det inte tydligt vem som är funktionshindrad och vem som inte är det. Lika lite som det är tydligt vad som är ett handikapphjälpmedel och vad som är teknik som väntar alla strax bakom framtidens hörn.

Tommy Filipowitz målar en av de många kulisserna.
FOTO NISSE CRONESTRAND, TM

Så ska det vara. Först när vi blir överraskade får vi syn på våra förutfattade meningar. Återigen en tulipanaros, en fullständigt omöjligt underbar grej.

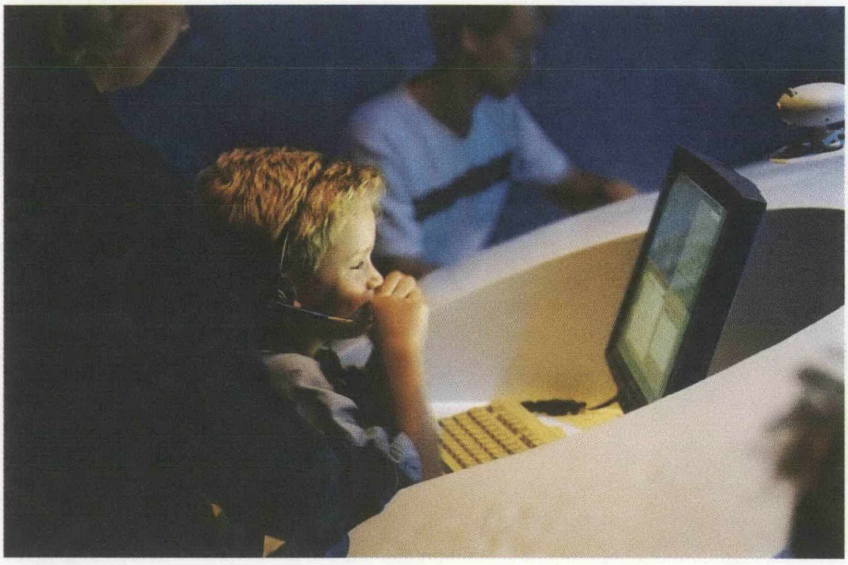
Katalog och webbsida

Till en utställning hör förstås en utställningskatalog. Hur skulle vi göra för att nå så många som möjligt, så lättsamt som möjligt och samtidigt så billigt som möjligt? Vi lät frågan gå till Dagens Nyheters IT-redaktion som just vid det tillfället gick under namnet Hemteknik. Men efter en snabb titt på bladet insåg vi att denna produkt var allt för tråkig, seriöst lagompräktig för att stämma ihop med våra höga ambitioner. Aftonbladets IT-bilaga blev istället vår samarbetspartner.

Tillsammans med IT-bilagans redaktion har vi gjort en tidning som kombinerar material från utställningen med artiklar från IT-bilagans redaktion. Samtidigt fick vi publicitet för flera av de mest spektakulära delarna av utställningens innehåll när redaktionen valde att publicera sina artiklar också i den egna tidningen. Att tidningen väcker uppmärksamhet märks inte minst på dess stadiga åtgång. Den stora upplagan, 100 000 exemplar, gör att vi faktiskt kan kosta på oss stora utskick såväl till Sveriges alla politiker som till skolklasser och lärare.

En utställning om IT och spetsteknik måste ju självklart ha en egen webbsida. Återigen ville vi skapa en omöjlig kombination. Vi ville göra en ball och självsäker hemsida som använder ny teknik på ett sätt som ger alla besökare häftig längtan att ta sig till utställningen och Tekniska museet. Men samtidigt ville vi få med det bärande innehållet i utställningen, och framförallt: Vi krävde att sidorna skulle kunna läsas också av dem som är blinda, synskadade, svagt begåvade, döva eller så rörelsehindrade att de använder alternativa styrfunktioner.

Tur för oss att vår webbutvecklare hade ett öppet sinnelag och en verklig vilja att hitta kreativa lösningar. Nu kombinerar sidan korta texter med små animerade förföriska bilder, fördjupande texter med all information på ljudfiler. Alla bilder är självklart märkta med alternativ text för att göra det möjligt för synskadades hjälpmedel att förstå vad bilden föreställer. På så vis har vi skapat en tillgänglig sida som visserligen använder sig av teknik, i första hand flash, som inte fungerar med handikappanpassningar men som ändå ger alternativa möjligheter för dem som inte läser webben på ett traditionellt sätt.

"Morfar, jag ser dig! Hör du mig? Vänta så ska jag skriva nåt till dig." I Snackbaren är det alltid ett evigt tjattande.
FOTO TRULS NORD, TM

Passa alla

På liknande sätt har vi lagt möda på att bygga en utställning som redan från början tar hänsyn till att alla människor inte går på två ben, är lika långa, kan läsa och har samma räckvidd. På så sätt har vi också byggt en utställning som passar för både barn och gamla, för dem som har svårt att böja sig, likaväl för dem som har svårt att nå upp.

En ramp, ingen trappa, leder upp till Sinnenas Tempel. Bänkar och upphöjda drivbänkar gör det möjligt att odla utan att kröka rygg. All information i utställningen finns inläst på små bandspelare för att den som har svårt att läsa själv ska få del av innehållet. Det är lätt att flytta undan en stol vid Snackbaren, lätt att höja och sänka bänkarna i Café Elektra. Gemensamt för alla lösningar är att de är gjorda utan att släppa efter på formkraven. Allt är utformat för att stämma ihop med utställningens helhet och uttryck.

Nu finns alla förutsättningarna på plats. Vår tulipanaros står fräsch och liksom nyutsprungen efter att ha klarat sig genom sommarens regnstormar som förde stora mängder publik in genom museets portar och orosmoln i form av barnsjukdomar hos våra datorer och program. Nu återstår det spännande arbetet att verkligen dra ny publik till museet och till utställningen. Ett digert seminarieprogram blandar allvarligt med lättsamt, sinnligt med konkret fördjupning. KK-stiftelsen genomför fyra utvecklingsdagar för lärare för att höja deras kompetens kring IT och spetsteknik som hjälpmedel i skolans värld.

Mats Nilsson, som formgivit *fritt fr@m*, har även målat vår 50-talsinspirerade "filmaffisch", läcker, inte sant?!

Hur man än vrider och vänder på det är *fritt fr@m – IT och spetsteknik som hjälpmedel i vår vardag* något alldeles nytt, underbart och unikt. Här samsas arbetsterapeuter med skolbarnen, familjefäder med IT-gurus, skolfröknar med pensionärer. För första gången finns hjälpmedel just där de verkligen hör hemma. Mitt ibland oss. Informationstekniken visar det tydligt – vi behöver teknik som möter behov, som är lättanvänd, flexibel och sist men inte minst: Skojig!